

หลักการและปรัชญาการศึกษา

รายวิชาความเป็นครู รหัสวิชา 106201

จัดทำโดย

นาย จตุพงษ์ แสงชัยวรคุณ รหัส5680111124

นายรัชชัย จิตกล้า รหัส5680111129

นายบวร บาริศรี รหัส5680111132

นาย มงคลชัย นาคเกษม รหัส5680111133

นายเสรี คำนันดา รหัส5680111138

นาย อดิเทพ คำสอน รหัส5680111139

โปรแกรมวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา – คอมพิวเตอร์ศึกษา

ชั้นปีที่ 2 หมู่ 1

เสนอ

ดร.ศักดิ์ชัย ภูเจริญ

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

คำนำ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนรายวิชาความเป็นครู รหัสวิชา 106201 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 โดยรายงานเรื่องหลักการศึกษาศาสตร์และแนวคิดทฤษฎีทางการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อเผยแพร่เนื้อหาหลักการศึกษาศาสตร์และแนวคิดทฤษฎีการศึกษาที่คณะผู้จัดทำได้ศึกษามาซึ่งรายงานนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาแนวคิดทางการศึกษาและทฤษฎีทางการศึกษา

ผู้จัดทำหวังว่ารายงานเล่มนี้จะให้ความรู้ และเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่อยากจะศึกษาหลักการศึกษาศาสตร์และแนวคิดทฤษฎีการศึกษาได้ไม่มากก็น้อย หากรายงานเล่มนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้จัดทำต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

คณะผู้จัดทำ

หลักการและปรัชญาการศึกษา

ความหมายของการศึกษา

การศึกษาในความหมายทั่วไปอย่างกว้างที่สุดเป็นวิธีการส่งผ่านจุดมุ่งหมายและธรรมเนียมประเพณีให้ดำรงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยทั่วไปการศึกษาเกิดขึ้นผ่านประสบการณ์ใด ๆ ซึ่งมีผลกระทบเชิงพัฒนาต่อวิธีที่คน ๆ หนึ่งจะคิด รู้สึกหรือกระทำ แต่ในความหมายเทคนิคอย่างแคบ การศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยม ที่สั่งสมมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง นั่นคือ การสอนในสถานศึกษา สำหรับปัจจุบันนี้มีการแบ่งระดับชั้นทางการศึกษาออกเป็นชั้นๆ เช่น การศึกษาปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ทั้งนี้รวมไปถึงระดับอาชีวศึกษา อุดมศึกษา และการฝึกงานการศึกษา

ยัง ยักส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือ การปรับปรุงคนให้เหมาะกับโอกาสและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป หรืออาจกล่าวได้ว่า การศึกษาคือการนำความสามารถในตัวบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์

โจฮัน เฟรดเดอริค แฮร์บาร์ต (John Friedich Herbart) ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษา คือ การทำพลเมืองให้มีความประพฤติดี และมีอุปนิสัยที่ดีงาม

เฟรด ดเอริค เฟรอบเอล (Friedrich Froebel) การศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก เพื่อให้เด็กพัฒนาตนเอง

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้หลายความหมาย คือ

1. การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่เตรียมตัวเพื่อชีวิต
2. การศึกษาคือความเจริญงอกงาม
3. การศึกษาคือกระบวนการทางสังคม
4. การศึกษาคือการสร้างประสบการณ์แก่ชีวิต

คาร์เตอร์ วี. กู๊ด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ 3 ความหมาย คือ

1. การศึกษาหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่บุคคลนำมาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ เจตคติ ความประพฤติที่ดีมีคุณค่า และมีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคม

2. การศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับความรู้ความสามารถจากสิ่งแวดล้อมที่โรงเรียนจัดขึ้น

3. การศึกษาหมายถึงการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้อย่างเป็นระเบียบให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษา

ม.ล.ปิ่น มาลากุล การศึกษาเป็นเครื่องหมายที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามในตัวบุคคล

ดร.สาโรช บัวศรี การศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคคลและสังคมที่ทำให้คนได้มีการเรียนรู้ และพัฒนาขึ้นไปสู่ความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุว่า “การศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้, การฝึกการอบรม, การสืบสานทางวัฒนธรรม, การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ, การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

สรุป การศึกษา เป็นกระบวนการให้ส่งเสริมให้บุคคลเจริญเติบโตและมีความเจริญงอกงามทางกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาจนเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณธรรมสูง

หลักการจัดการศึกษาไทยในอนาคต

การจัดการศึกษาไทยในอนาคตพึงยึดหลักการพื้นฐาน 10 ประการ (ทศลักษณ์) คือ

1. หลักการผลิตมนุษย์สมบูรณ์แบบ (Perfect Man) เป็นการจัดการศึกษาเพื่อผลิตประชาชนที่เป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นคนไทยแต่ขาดสำนึกในความเป็นไทย เห็นคุณค่าศาสตร์ วิทยาการ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตไทยดีกว่าของต่างชาติ

2. หลักความพอเพียงในการดำเนินชีวิต (Self-Sufficiency) เป็นจัดการศึกษาที่เน้นการดำรงชีวิตบนพื้นฐานความพอเพียง มุ่งความอยู่เย็นเป็นสุข มากกว่าการดำรงชีวิตที่แข่งขันความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย

3. หลักการเสริมสร้างลักษณะความเป็นไทย (Thai Uniqueness) เป็นจัดการศึกษาที่ส่งเสริมลักษณะไทยโดยผสมผสาน เปลี่ยนผ่านและต่อยอดประสบการณ์ (Transformative Education) เน้นศึกษาที่ยึดประสบการณ์เป็นแกน (Centrality of Experience) วิเคราะห์ใคร่ครวญ (Critical Reflection) และเสวนา (Rational Discourse) นำไปสู่การเรียนรู้ที่ลุ่มลึก (Deep learning) และพัฒนาการคิดอย่างเป็นอิสระ (Autonomous Thinking) โดยผ่านกระบวนการสร้างองค์ความรู้ (Construing) ตรวจสอบ (Validating) และปรับ/ตีความหมาย (Reformulating) เพื่อค้นหาความหมายของประสบการณ์ที่ได้รับใหม่หรือสิ่งที่เรียน บน

พื้นฐานจุดมุ่งหมาย การตัดสินใจ ความเชื่อ ความรู้สึกและค่านิยมเป็นของผู้เรียนเองโดยปราศจากการถูกครอบงำอย่างไร เหตุผลจากปัจจัยภายนอก

4. หลักการจัดสมดุลความเชื่อตามวิถีไทย (Balancing Spiritual and Materialism) เป็นจัดการศึกษาเพื่อสร้างสมดุลความเชื่อทางจิตนิยมและวัตถุนิยม และมุ่งความรู้ควบคู่คุณธรรม ไม่ม่งมายฝ่ายวัตถุนิยมที่เชื่อสิ่งที่ตนสัมผัสได้ด้วยหู ตา จมูก ลิ้น และสัมผัส หรือ ม่งมายสิ่งที่มองไม่เห็นโดยไม่สามารถอธิบายที่มาที่ไปได้

5. หลักการจัดสมดุลการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ (Balancing Traditional and Modern Ways of Life) เป็นจัดการศึกษาที่ส่งเสริม การดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกสังคมไทยแนวดั้งเดิมกับแนวใหม่ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและธำรงแก่นแท้ความเป็นไทย มิให้แปรเปลี่ยนหลงใหลกับวิถีชีวิตต่างชาติดูถูกดูแคลนความเป็นไทยและวิถีไทย

6. หลักการพัฒนาเนื้อหาสาระไทย (Thai Content-Based Curriculum) เป็นการพัฒนาหลักสูตรที่เน้นองค์ความรู้ที่อิง “วิถีไทย” บนพื้นฐานของศาสตร์และวิทยาการ ที่เป็นภูมิปัญญาไทย หลักสูตรต้องปรับเปลี่ยนจากหลักสูตรแบบอิงเนื้อหาสาระเป็นหลักสูตรแบบอิง ประสบการณ์ ที่มุ่งให้ทำเป็นทำได้มากกว่า การ “เรียนรู้”

7. หลักการพัฒนาทักษะชีวิต (Developing Life Skills) การจัดการเรียนการสอนพึงเน้นการพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อการดำรงชีวิตตามวิถีไทย มากกว่าการสอนเนื้อหาสาระที่ไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตจริงหรือมุ่งเรียนให้สูง ขึ้น มีการสร้างสภาพแวดล้อมการศึกษาที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากการ เผชิญประสบการณ์ โดยรักษาสัมดุลระหว่างการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนการสอนที่ได้รับการชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตที่ดี มีคุณภาพและคุณธรรม

8. หลักการพัฒนาบ้านในโรงเรียน (Developing Home-in-School Concept) เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมสถานศึกษาที่เป็นเวทีจำลองสังคมด้วยการพัฒนาบ้านใน โรงเรียน มีแหล่งความรู้ แหล่งพัฒนาประสบการณ์ และแหล่งบริการเพื่อพัฒนาองค์กรการเรียนรู้ (Learning Organization) ส่งเสริม เติบโตเต็มความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ผู้สอน และสมาชิกในสังคม

9. หลักการพัฒนาฐานความรู้และการจัดการความรู้ (Developing Knowledge Bases and Knowledge Management) เป็นการพัฒนาฐานความรู้ ศูนย์ความรู้ และการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาและส่งเสริมนิสัยการศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (Life-long education) และควบคู่ชีวิต (Life-along education) ด้วยการเชื่อมโยงโครงข่ายและเครือข่ายเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา และเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างทั่วถึงทั้งระดับชาติ ระดับภูมิภาค ระดับเขตการศึกษา และระดับท้องถิ่น

10. หลักการบูรณาการประเมินครบวงจร (Integrating Full Cycle Evaluation) การประเมิน การศึกษาต้องครอบคลุมการประเมินครบวงจร ที่มีสมดุลการประเมินกระบวนการและการประเมินผลลัพธ์ และเน้นการประเมินการเปลี่ยนแปลง ผลลัพธ์ผสมผสาน เติบโตและต่อยอดประสบการณ์ตามจุดมุ่งหมาย การ ตัดสินใจ ความเชื่อ ค่านิยมและการพัฒนาความคิดอย่างอิสระ

ความหมายของปรัชญา

คำว่า “ปรัชญา” ตามพจนานุกรมหมายถึง “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง” ซึ่งมีผู้นำเอา ปรัชญาไปเกี่ยวข้องกับบุคคล เช่น กล่าวว่ ปรัชญาของคนนี้ เป็นอย่างไรอย่างนั้น ซึ่งความหมายของปรัชญาใน ลักษณะเช่นนี้จะหมายถึงความคิดเห็นหรือความเชื่อของแต่ละบุคคล โดยแต่ละบุคคลจะมีความเชื่อหรือความ คิดเห็นที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคม ครอบครัว และธรรมชาติของบุคคลผู้นั้น

คำว่า “ปรัชญา” จะตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Philosophy” และมาจากรากศัพท์ในภาษากรีกว่า “Philosophia” ซึ่งประกอบขึ้นมาจากศัพท์คำว่า “Phileo” แปลว่า “รัก” และ “Sophia” แปลว่า “ภูมิ ปัญญา” หรือ wisdom ดังนั้นปรัชญาจึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า “ความรักที่มีต่อภูมิปัญญา” ภูมิปัญญา เป็นเรื่องของกระบวนการคิดที่เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภูมิปัญญานี้อาจจะได้มาโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหลายๆวิธี ประกอบกัน ได้แก่ การสังเกต การจดจำ การประเมินค่า การเข้าใจถึงเรื่องจิตใจ และวิญญาณ การเข้าใจถึง ธรรมชาติของความเป็นไปและการเรียนรู้ เป็นต้น ดังนั้น หากจะพิจารณาถึงความหมายของปรัชญาในทัศนะ ของนักวิชาการแล้ว กล่าวได้ว่า “ปรัชญา” คือ “วิธีการคิดอย่างมีระเบียบเกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่มีอยู่แล้ว หรือเป็น ความพยายามที่จะค้นหาความสอดคล้องของแนวความคิด และประสบการณ์ทั้งหมด” (Kneller, 1964 อ้าง ถึง สงัด อุทรานันท์, 2532)

ปรัชญากับปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาหรือปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษามีความใกล้ชิดกันมาก ปรัชญาทั่วไปเป็นการศึกษา เกี่ยวกับความจริง วิธีการค้นหาความจริงและคุณค่าของสิ่งต่างๆในสังคม แต่ปรัชญาการศึกษาเป็นการนำเอา ปรัชญาทั่วไปมาประยุกต์เพื่อนำไปจัดการศึกษา ซึ่งการจัดการศึกษาทำไปเพื่อพัฒนาบุคคลพัฒนาสังคมชุมชน ให้เกิดความสงบสุข อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น ปรัชญาทั่วไปกับปรัชญาการศึกษาจึงมีความสัมพันธ์กัน อย่างแยกไม่ออก

การที่กล่าวว่าปรัชญากับปรัชญาการศึกษามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันนั้น อาจพิจารณาได้จากนักปรัชญาและนักการศึกษาที่มีแนวคิดชั้นนำตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสมัยปัจจุบันมักเป็นบุคคลคนเดียวกัน เช่น John Locke, Immanuel Kant, Johann Herbart, John Dewey เป็นต้น นอกจากนี้ไม่เพียงแต่จุดเริ่มต้นและวิวัฒนาการของปรัชญาและปรัชญาการศึกษาเท่านั้นที่เหมือนกัน แต่ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษายังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันอีกด้วย กล่าวคือ ทั้งปรัชญาและปรัชญาการศึกษาจะสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ธรรมชาติ ความรู้ ความสัมพันธ์ และพฤติกรรมของมนุษย์ และขณะเดียวกันสาขาวิชาทั้งสองต่างก็มีความสนใจร่วมกันในเรื่องที่จะทำให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีสันติและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ลักษณะของปรัชญาการศึกษา

ได้กล่าวมาแล้วว่าปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธิ์ ดังนั้นลักษณะของปรัชญาการศึกษาก็จะมีความคล้ายคลึงกับปรัชญาบริสุทธิ์นั่นเอง กล่าวคือ ปรัชญาการศึกษาจะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) และคุณวิทยา (Axiology) เช่นเดียวกันปรัชญาทั่วไป

1. อภิปรัชญา (Metaphysics หรือ Ontology) เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อหลักความจริงต่างๆ ตัวอย่างเช่น การกล่าวว่า "มนุษย์ศึกษาเพื่อหลักความจริงต่างๆ" สิ่งนี้นักศึกษาจะต้องคิดต่อไปก็คือ "ความจริงคืออะไร" ความจริงอาจจะเป็นวัตถุหรือสิ่งที่รับรู้ด้วยการสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ก็ได้ หรือความจริงอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน เป็นนามธรรมก็ได้ เช่น ความจริงที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความดี ความถูกต้องดีงาม คำถามต่างๆ ที่มักถูกใช้ในทางวิทยาศาสตร์ วรรณคดี ก็มักจะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญาอยู่มาก นักการศึกษาผู้ที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงอภิปรัชญาดีพอ ก็ย่อมจะเกิดความยากลำบากในการที่จะอธิบายปัญหาต่างๆกับผู้เรียนให้เข้าใจโดยแจ่มแจ้ง

2. ญาณวิทยา (Epistemology) และตรรกวิทยา (Logic) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ญาณวิทยา (Epistemology) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติของความจริง ส่วนตรรกวิทยา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์ที่มาจากเหตุผล ทั้งญาณวิทยาและตรรกวิทยาจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจปรัชญาในสาขานี้ ก็จะทำให้สามารถจัดการศึกษาหรือวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษาด้วยวิธีการอย่างฉลาด

3. คุณวิทยา (Axiology) ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

คุณวิทยาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า สามารถจำแนกออกเป็น 2 แขนง คือ สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) และจริยศาสตร์ (Ethics) คำถามหลักของคุณวิทยาคือ "อะไรคือความดี ความงาม" อย่างไรก็ตามนักจริย

ศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ไม่ได้สนใจที่จะตั้งระบบจริยธรรมใดๆขึ้นมา แต่ทั้งนักจริยศาสตร์กับนักการศึกษาต่างก็ศึกษาพื้นฐานทางการศึกษาว่า อะไรคือความดี อะไรคือความชั่ว อะไรคือความสวยงาม หรืออะไรคือความน่าเกลียด

ปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาเป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาทั่วไป โดยมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบปรัชญาทั่วไปและปรัชญาการศึกษา

สมัย	ปรัชญาทั่วไป	ปรัชญาการศึกษา
สมัยเก่า	จิตนิยม (Idealism) สัจนิยม (Realism)	สารัตถนิยม (Essentialism)
	นีโอ-ธอมิสซึม (Neo-Thomism)	นิรันตรนิยม (Perennialism)
สมัยปัจจุบัน	ปฏิบัตินิยม (Pragmatism)	ภาวะนิยม (Existentialism) ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)
แนวคิดใหม่	ภาวะนิยม (Existentialism) ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)	ภาวะนิยม (Existentialism) ปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)

ปรัชญาการศึกษาในกลุ่มต่างๆมีพื้นฐานจากความเชื่อหรือแนวคิดด้านปรัชญาแตกต่างกันออกไป และเนื่องจากการศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรจะต้องศึกษาถึงแนวคิดต่างๆของปรัชญา เพื่อเป็นแนวคิดเพื่อทำความเข้าใจและมองปัญหาต่างๆได้อย่างแจ่มแจ้ง นอกจากนี้ยังจะทำให้เกิดการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆด้านการศึกษาได้อีกต่อไป ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวความคิดของปรัชญาการศึกษา กลุ่มต่างๆจะขอกกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาเฉพาะในส่วนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาและการเรียนการสอนที่ผ่านมาเป็นลำดับดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism)

ปรัชญาสารัตถนิยม มีลักษณะอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม ซึ่ง บราเมลต์ ได้เปรียบเทียบการศึกษาแบบนี้ว่า "เป็นแนวทางที่นำไปสู่การอนุรักษวัฒนธรรมของสังคม" ซึ่งปรัชญาสารัตถนิยมมีรากฐานมาจาก

ปรัชญา 2 กลุ่มคือ ลัทธิจิตนิยม (Idealism) และลัทธิสัจนิยม (Realism) เนื่องจากปรัชญาทั้ง 2 ลัทธินี้มีความเชื่อพื้นฐานแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจะขอกว่าถึงปรัชญาสารัตถนิยมโดยแยกออกเป็น 2 กลุ่มตามรากฐานของปรัชญาดั้งเดิมดังนี้

1.1 ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยม

นโยบายทางสังคม ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิจิตนิยมถือว่า บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และเป็นเครื่องมือของสังคม ดังนั้นบุคคลจะต้องอุทิศตนเพื่อสังคมที่ตนเองอาศัย นอกจากนั้นยังมีความเห็นว่ สิ่งที่สำคัญที่สุดซึ่งสังคมจะต้องกระทำคือ การสะสมมรดกของสังคมไว้ให้คนรุ่นต่อไป และสืบทอดวัฒนธรรมในสังคมให้คงอยู่ต่อไป

ดังนั้นเป้าหมายทางการศึกษาตามความเชื่อดังกล่าว ตามทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้ จึงมีความเห็นว่ โรงเรียนจะต้องพัฒนาคุณธรรม รักษาไว้และถ่ายทอดซึ่งคุณธรรมของสังคมในอดีตให้คงอยู่ตลอดไปยังบุคคลรุ่นต่อไป ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เป็นความจริง หรือเป็นสิ่งที่ดีงามแล้ว โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องถ่ายทอดสิ่งนั้นไปสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

1.2 ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวของลัทธิสัจนิยม

นโยบายทางสังคม ปรัชญาสารัตถนิยมตามแนวลัทธิสัจนิยม ได้กำหนดนโยบายทางสังคมในลักษณะใกล้เคียงกับลัทธิจิตนิยมซึ่งเน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันเป็นมรดกของสังคมเช่นเดียวกัน แต่มรดกทางสังคมในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้จะหมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติ

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา ควรมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ 1) เพื่อค้นหาความจริงต่างๆที่มีอยู่ 2) เพื่อขยายความจริงและผสมผสานความจริงที่ได้รู้แล้ว 3) เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตโดยทั่วไป และเกี่ยวกับหน้าที่ในอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ความจริงที่มีทฤษฎีสนับสนุน 4) เพื่อทำการถ่ายทอดสิ่งต่างๆที่แจ่มชัดอยู่แล้วให้คนรุ่นหนุ่มสาวและคนชรา

โดยสรุปแล้ว กลุ่มปรัชญาสารัตถนิยม เน้นการถ่ายทอดทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นหลักเป็นแก่นของสังคมในด้านความรู้ที่เป็นพื้นฐานเป็นหลัก ส่วนด้านทักษะก็เน้นทักษะที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต การจัดการเรียนการสอนเน้นการรับหรือปฏิบัติตามระเบียบวินัยซึ่งได้กำหนดไว้อย่างเข้มงวดกวดขันไม่ใช่เลือกเรียนอะไรง่ายๆ ความเจริญก้าวหน้าหรือความคิดริเริ่มขึ้นกับครูผู้สอนจะเป็นผู้จัดหามาให้ ครูเป็นแบบอย่าง ฉะนั้นครูต้องได้รับการฝึกฝนอบรมมาอย่างดี เน้นให้ผู้เรียนรับรู้และการจำ

2. ปรัชญานิรันดรนิยม (Perennialism)

ปรัชญานิรันดรนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธ์ลัทธิ Neo-Thomism ซึ่งมีแนวความเชื่อว่า "ความจริงและความดีสูงสุดย่อมไม่เปลี่ยนแปลง หรือเป็นสิ่งที่เรียกว่า อมตะ" โดยเฉพาะเรื่องของความรู้ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดี ไม่ว่าจะอยู่ที่แห่งหนใดก็เป็นสิ่งที่ดีเสมอไม่ว่าเวลาจะเปลี่ยนไป ปรัชญานิรันดรนิยมจะมีแนวความคิดพื้นฐานดังนี้

นโยบายสังคม ปรัชญานิรันดรนิยมได้เน้นความสำคัญของความคงที่หรือความไม่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นในทัศนะของนักปรัชญากลุ่มนี้จึงถือว่า ความจริงหรือความรู้ในอดีตย่อมสามารถนำมาใช้ได้ในปัจจุบัน และถือว่าศีลธรรมและความรู้ต่างๆ มาจากวัดและมหาวิทยาลัย สำหรับโรงเรียนที่ต่ำกว่าระดับอุดมศึกษาจะมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมน้อยมาก

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา จุดมุ่งหมายสูงสุดของการศึกษาที่จัดสำหรับคนทุกคนในสังคม และทุกยุคทุกสมัยจะมีความเหมือนกัน นั่นก็คือจะเป็นการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถของคนในสูงขึ้น

โดยสรุปแล้วเมื่อเปรียบเทียบกับปรัชญากลุ่มสารัตถนิยมแล้ว ปรัชญากลุ่มนิรันดรนิยม เน้นหนักไปทางด้านการพัฒนาปัญญา การใช้เหตุผล โดยยึดความรู้ที่ได้รับการยอมรับแล้วมากกว่าแนวความรู้ใหม่ๆ จึงมักถูกมองว่าอยู่ในกลุ่มพวกหัวสูงกลุ่มพวกนักปราชญ์ จนลืมนึกไปว่าผู้เรียนกลุ่มปัญญาปานกลางและต่ำก็สามารถเป็นพลเมืองดีและสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้เช่นกัน

3. ปรัชญาพิพัฒน์นิยม (Progressivism)

ปรัชญาพิพัฒน์นิยม เป็นปรัชญาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาบริสุทธ์กลุ่มปฏิบัตินิยม พิพัฒน์นิยม หมายถึง การนิยามหาความรู้อย่างมีอิสระภาพ มีเสรีภาพในการเรียน การค้นคว้า การทดลอง เพื่อพัฒนาประสบการณ์และความรู้ที่อยู่เสมออย่างไม่หยุดนิ่ง แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามปรัชญาพิพัฒน์นิยมมีดังนี้

นโยบายทางสังคม นักปรัชญาการศึกษากลุ่มพิพัฒน์นิยมจะถือว่าโรงเรียน เป็นเครื่องมือของสังคมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของสังคมให้ไปสู่อนุชนรุ่นหลัง โรงเรียนที่ดีควรจะต้องสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งต่างๆซึ่งเป็นที่ยอมรับในสังคม และควรจะนำนักเรียนไปสู่ความสุขในชีวิตของมนุษย์ในอนาคต การดำเนินการต่างๆ ตามปรัชญาการศึกษากลุ่มนี้จะเน้นวิธีการประชาธิปไตย

เป้าหมายการศึกษา นักปรัชญาในกลุ่มพิพัฒนานิยมมีความเห็นว่าเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการศึกษาคือการสร้างสถานการณ์ที่จะสร้างความก้าวหน้าให้แก่ผู้เรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และถือว่าโรงเรียนเป็นสถาบันที่จะต้องมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ดีขึ้น

4.ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Resonstructionism)

ปรัชญาปฏิรูปนิยม มีรากฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เช่นเดียวกับปรัชญาพิพัฒนานิยม และโดยทั่วไปถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒนานิยม บิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมนี้ คือ Theodor Brameld

นโยบายทางสังคม กลุ่มปฏิรูปนิยมมีความเชื่อว่า การศึกษาควรจะเป็นเครื่องมือโดยตรงสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคม ในภาวะที่สังคมกำลังเผชิญปัญหาต่างๆอยู่นั้น การศึกษาควรมีบทบาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น

เป้าหมายการศึกษา การศึกษาควรจะมุ่งให้ผู้เรียนสนใจและตระหนักในตนเอง สร้างความรู้สึกว่าผู้เรียนเป็นสมาชิกของสังคม และสามารถปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้นได้

แนวคิดการศึกษากลุ่มปรัชญาปฏิรูปนิยม มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปสังคม ไปสู่สังคมใหม่ที่มีประชาธิปไตย มีความทัดเทียมของบุคคลในสังคม และเป็นสังคมที่มาจากประชาชนโดยแท้จริงมิใช่สังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การศึกษาจึงมุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการคิด ยึดหยุ่นมีหลักในการทำงาน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของสังคมที่ตนอาศัย ผู้สอนต้องไม่ทะนงว่าเป็นผู้รู้และเก่งผู้เดียวแต่ต้องพยายามประคับประคองและสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมตามที่มุ่งหมาย

แนวความคิดใหม่ทางปรัชญาการศึกษา

ในปัจจุบันได้มีแนวความคิดใหม่ทางปรัชญา 2 แนวคือ ปรัชญาภาวะมีนิยม (Existentialism) และปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis) ซึ่งปรัชญาทั้ง 2 กลุ่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นจากการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่ในบางแห่ง อย่างไรก็ตามแนวความคิดใหม่นี้ยังไม่ได้ยอมรับกันเป็นที่แพร่หลาย และอาจจะถือว่าเป็นความคิดที่เกิดขึ้นเพื่อเพิ่มทางเลือกในการจัดการศึกษามากกว่าที่นำมาใช้กับการจัดการศึกษาโดยทั่วไป ดังจะได้อธิบายแนวความคิดทั้ง 2 กลุ่มนี้พอสังเขปต่อไป

5. ปรัชญาการศึกษากลุ่มภาวะนิยม (Existentialism)

Existentialism มีความหมายว่า ความมีอยู่ หรือเป็นแก่นแท้ของความจริง ซึ่งเน้นการมีอยู่ของมนุษย์แต่ละคนซึ่งมีวิวัฒนาการและสภาพของตนเอง ปรัชญาการศึกษากลุ่มภาวะนิยม เป็นแนวความคิดที่เน้นความพึงพอใจของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ให้ความสำคัญกับเสรีภาพ และความเป็นตัวของตัวเองของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์แต่ละคนที่จะเลือกอย่างเสรี สร้างลักษณะของตนเองตามแบบอย่างตนเองปรารถนา การที่มนุษย์จะกระทำเช่นนั้นได้จำเป็นต้องมีเสรีภาพเป็นสำคัญ โดยจะเป็นเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ซึ่งเสรีภาพต้องควบคู่ไปกับความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจที่มีผลต่อตนเองและผู้อื่นด้วย

นโยบายสังคม กลุ่มภาวะนิยมมีความเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาบนโลกพร้อมกับความว่างเปล่าไม่มีสาระอะไรติดมา ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของตัวมนุษย์เองที่จะต้องพยายามค้นหาตัวเอง และเลือกสร้างลักษณะของตนเองที่ตนอยากจะเป็น อาทิ เป็นครู แพทย์ วิศวกร ช่างนา ผู้เสียสละ เป็นต้น ในการเลือกบุคคลมีสิทธิเสรีภาพปราศจากเงื่อนไข และกฎเกณฑ์ของสังคมบีบบังคับ

เป้าหมายการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นพบและรู้จักตนเอง โดยการทบทวน พิจารณาใคร่ครวญและตรวจสอบตนเองอยู่เสมอๆ เพื่อให้เกิดสำนึกที่ถูกต้อง การศึกษาช่วยให้ผู้เรียนรู้จักศักยภาพของตนเอง

6. ลัทธิปรัชญาวิเคราะห์ (Philosophical Analysis)

ปรัชญาวิเคราะห์มีชื่อเรียกอย่างอื่นคือ Analytic Philosophy, Scientific Empiricism ปรัชญากรุปนี้ เป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งเน้นวิธีการวิทยาศาสตร์ ให้ความสำคัญแก่ข้อมูลทั้งหมด และจะต้องอาศัยวิธีการวิเคราะห์ หรือตรวจสอบภาษาด้วยความระมัดระวัง ดังนั้นปรัชญากรุปนี้จึงเกี่ยวข้องกับญาณวิทยา มากกว่าอภิปรัชญา และคุณวิทยา ปรัชญาวิเคราะห์จะอาศัยหลักการของอภิปรัชญาและคุณวิทยามาเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ในแต่ละเรื่องเท่านั้นเอง

เมื่อนำเอาปรัชญามาวิเคราะห์มาใช้ในการศึกษาก็จะพบว่าส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความคิดรวบยอดทางการศึกษา ข้อถกเถียง ข้อความโฆษณาชวนเชื่อ และข้อความต่างๆ ตัวอย่างเช่น การพยายามจะอธิบายว่าการสอนคืออะไร การสอนแตกต่างจากการอบรมอย่างไร และการสอนต่างจากการเรียนอย่างไร หรือการที่จะพยายามพิจารณา

ความสัมพันธ์ของปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดในการจัดการศึกษา ดังนั้นปรัชญาการศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรโดยตรง สังคมใดที่มีแนวความคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งแนวคิดอันนั้นก็สะท้อนให้เห็นได้จากการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งพิจารณาได้จากแนวทางการจัดการเรียนการสอนตามลัทธิปรัชญาการศึกษา ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร พอสรุปได้ดังนี้

1) ในส่วนอภิปรัชญา จะเป็นรากฐานของการกำหนดเป้าหมายการศึกษา โดยเหตุนี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวทางการศึกษาจึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจในเรื่องอภิปรัชญาอยู่เป็นอันมาก ถ้านักพัฒนาหลักสูตรมีความเข้าใจในอภิปรัชญาดีก็ย่อมจะสามารถตั้งจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม

2) ในส่วนของญาณวิทยา และตรรกวิทยา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาความรู้ มักมีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปใช้ กล่าวคือ การที่พยายามแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมเพื่อให้การเรียนการสอนบังเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุดนั้น ถือได้ว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับญาณวิทยาและตรรกวิทยาโดยตรง

3) ในส่วนของคุณวิทยานั้น นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในสังคมที่อยู่นั้นมีอะไรดี อะไรงาม สิ่งไหนดี สิ่งไหนเลว ฯลฯ ถ้านักพัฒนาหลักสูตรมีความเข้าใจเกี่ยวกับคุณวิทยาดีแล้ว ก็ย่อมสามารถจะเลือกสรรหรือกำหนดเนื้อหาสาระที่เหมาะสมไว้ในหลักสูตรต่อไป

ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตรในประเทศไทย

ธรรมชาติของศาสตร์ทางการศึกษานั้น กล่าวได้ว่า การศึกษาเป็นศาสตร์ประยุกต์ (applied science) ดังนั้นแนวคิดตลอดจนวิธีการจัดการศึกษาจึงได้นำเอาความรู้ต่างๆที่ได้จากศาสตร์สาขาต่างๆมาเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดการศึกษา โดยศาสตร์ทางการศึกษาจะพยายามเลือกสรรเอาเฉพาะสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นหรือสามารถนำไปปฏิบัติได้ มากเป็นส่วนประกอบในการจัดการศึกษา วิธีการเลือกสรรสิ่งต่างๆจะครอบคลุมไปถึงการเลือกสรรศาสตร์ต่างๆ ในระดับสาขาวิชา และเลือกสรรเนื้อหาสาระในระดับย่อยซึ่งอยู่ภายในแต่ละสาขาวิชาอีกด้วย

ในเรื่องปรัชญาศึกษาก็เช่นเดียวกัน เนื่องจากปรัชญาแต่ละลัทธิจะมีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในแต่ละสังคมกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือจะเป็นข้อจำกัดอย่างยิ่งถ้านำเอาปรัชญาลัทธิใดลัทธิหนึ่งมาใช้กับสังคมไทย

โดยตรง การจัดการศึกษาของไทยในอดีต ระหว่างปี พ.ศ.2411-2547 อาจกล่าวได้ว่า เป็นไปตามแนวสภารัตถนิยม (วิทย์ วิศทเวทย์ อ้างถึงในสงัด อุทรานันท์, 2532) แต่ในปัจจุบันอาจเป็นการยากที่จะบอกว่าปรัชญาการศึกษาในหลักสูตรไทยเป็นไปตามลัทธิปรัชญาใด ซึ่งอาจจะบอกได้เพียงแต่ว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว มีความสอดคล้องกับลัทธิใดหรือปรัชญาใดมากที่สุดเท่านั้น ตัวอย่างเช่น อาจบอกได้เพียงว่าหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 นั้น มีความสอดคล้องกับลัทธิปรัชญาแบบสภารัตถนิยม มากที่สุด หรือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 นั้นมีความสอดคล้องกับปรัชญาลัทธิปฏิรูปนิยมมากที่สุด ที่กล่าวหลักสูตรของไทยมีความสอดคล้องกับลัทธิปรัชญาแบบนั้นแบบนี้มากที่สุดนั้น เป็นเพียงการกล่าวส่วนใหญ่เท่านั้น แนวคิดในการจัดการศึกษาค่อนข้างไปในลัทธิปรัชญาใดปรัชญาหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้หมายความถึงว่าทุกอย่างจะเป็นไปตามแนวคิดของปรัชญาลัทธิอื่นๆทั้งหมด ทั้งนี้อาจเนื่องจากว่า นอกจากจะมีแนวคิดตามปรัชญานั้นๆแล้วยังมีความคิดจากปรัชญาลัทธิอื่นๆผสมผสานอยู่ด้วย ปรัชญาลัทธิอื่นๆผสมผสานอยู่ด้วย ปรัชญาที่เกิดจากการผสมผสานแนวความคิดของปรัชญาอื่นๆอยู่ มีชื่อเฉพาะว่า "ปรัชญาแบบผสมผสาน (Eclecticism)" โดยลักษณะเช่นนี้

จึงกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า หลักสูตรประถมศึกษาของไทยเป็นไปตามลัทธิปรัชญาแบบผสมผสานก็ได้ ซึ่งแนวคิดปรัชญาแบบนี้จะทำการเลือกสรรเอาส่วนที่เห็นว่ามีเหมาะสมจากปรัชญาลัทธิต่างๆมาผสมผสานกันโดยไม่ยึดลัทธิใดลัทธิหนึ่งโดยตรง

บรรณานุกรม

- สงัด อุทรานันท์. พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532
- กীরติ บุญเจือ. ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. 2522.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2529.
- อุรวดี รุจิเกียรติติจร. ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. ขอนแก่น. ขอนแก่นการพิมพ์. 2535.
- otpchelp. 2556. ภาพอนาคตการศึกษาไทย (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.otpchelp.com/2-formality-education.php>. 22 มกราคม 2558